

Abrevieri bibliografice

Cserni 2010

– Adalbert Cserni, *O vizită la Apulum*, cuvânt înainte Vasile Moga, studiu introductiv și revizuire text: Carmen Stînea, note: Radu Ota, Alba Iulia, 2010.

Ion Taloș, *D'Italica à Sarmizegetusa. Réflexions sur la culture populaire romane*, Editura Academiei Române, București, 2016, 420 p.

Ion Taloș este specialist în studierea folclorului pe o arie geografică și culturală extinsă și va rămâne în memoria etnologilor prin publicații importante, precum *Miorița*, *Meșterul Manole*, *Gândirea magică și religioasă la români*, balada *Soarele și Luna*, *Colinda leului*, *Folclor spaniol/sefard în România: Fie de istorie culturală*. Profesor la Universitatea din Köln, în cadrul Departamentului de Studii Culturale Romane Comparative, Ion Taloș a valorificat la maximum oportunitatea de a putea aprofunda pe plan etnologic preocupările din tinerețe. La aceasta trebuie adăugată înclinația nativă a cercetătorului pentru studii riguroase, detaliate și de amploare.

Lucrarea recenzată acoperă spațiul culturii neolatine, ce se întinde din sud-estul Europei, până în vestul continentului. Etnologul folosește o metodologie clasică, urmând două linii majore: istoria folclorului și teme/motivele populare comune din spațiul cultural european. Informațiile istorico-culturale sunt bine documentate, cu detalii numeroase și riguroase. Pe baza lor, autorul descoperă teme și subiecte similare în aria culturală romanică/neolatină.

Studiile sale comparative au în vedere teoria lui Matteo Bartoli, *linguistica spațială* („linguistica spațială”). Această teorie susține că zonele laterale conservă caracteristici lingvistice mai vechi decât cele centrale. Ion Taloș aplică această idee la studiul folclorului. În opinia cercetătorului, limbile sunt primul *marker* al identității, iar folclorul, în sensul larg al termenului – tradiția în care ne dezvoltăm, este cel de-al doilea. Dacă limba română este un argument și o resursă în studierea limbilor neolatine, același lucru este valabil și pentru studiul folclorului. În spațiul romanic, folclorul românesc se află pe latura spațială de limită estică, iar cel spaniol și cel portughez, de limită vestică. Spațiul românesc conservă mai bine elemente folclorice decât zona centrală a regiunii europene (Italia și Franța), ca urmare, acesta oferă o bună sursă de date pentru înțelegerea culturii neolatine.

Profesorul analizează acele motive din folclorul românesc care sunt prezente în folclorul/cultura europeană și literatura romanescă de Ev Mediu. Ion Taloș compară *Divina Comedie* a lui Dante cu balada românească *Soarele și Luna* și *La Chanson de Roland* cu *Miorița*. Deși nu există o relație genetică între *Divina Comedie* și *Soarele și Luna*, ele se află într-un spațiu cultural și religios comun și au motive similare: vizita omului pe celălalt tărâm, întrebări legate de viața reală, de lumea de dincolo și altele. *La Chanson de Roland* ar putea fi cu vreo jumătate de mileniu mai vechi decât *Divina Comedia*. Profesorul a cuantificat aproximativ 30 de variante răspândite în Franța, Italia, Spania, Germania și Norvegia. În folclorul românesc, Ion Taloș găsește în balada *Miorița* motive similare cu cele din *La Chanson de Roland*. Alegoria morții și nunta simbolică sunt asemănătoare cu cele din acest poemul eroic, nunta-moarte fiind un patrimoniu romanic. Cercetătorul consideră că balada românească oferă cheia interpretării unui pasaj obscur din *Cântecul lui Roland*.

La Noël du vaillant Garçon reprezintă o altă temă de interes. Cercetătorul identifică 434 de variante, pe care le clasifică în patru tipuri. Concluziile sunt interesante. Națiunile vecine cu România nu au această temă, dar o găsim în tradițiile orale și scrise spaniole (*Lanzarote y el ciervo de pie blanco*) și franceze (poemul medieval *Lay de Tyolet*). Sunt prezentate în detaliu asemănări și deosebiri între *La Noël du vaillant Garçon* (*Colinda leului*) și *Lanzarote y el ciervo de pie blanco*, din perspectiva motivelor utilizate. Animale precum leul/taurul se comportă ca oameni și sunt învinse de un tânăr, în ambele poezii. Poemul spaniol *Lanzarote y el ciervo de pie blanco* are asemănări cu poezia franceză *Lay de Tyolet*, care face parte din literatura arthuriană. Ion Taloș descoperă motive ascunse în basme, ce surprind prin asemănarea cu cele din colindul românesc. Rădăcinile celor trei poezii (*La Noël du vaillant Garçon*, *Lanzarote y el ciervo de pie blanco* și *Lay de Tyolet*) aparțin unui mediu cultural comun națiunilor europene, dar mai mult celor neolatine, datând din primele secole ale celui de-al doilea mileniu al erei creștine. Concluzia este că „în stadiul actual de investigație, ar fi dificil să concepem o relație genetică între cele trei lucrări examinate”.

Alte poeme pe care Ion Taloș le analizează prin comparație sunt *La dama y el pastor* și *Păstorul care și-a pierdut oile*. Primul are peste 200 de variante, provenind din tradiția scrisă spaniolă. Mesajul este că un păstor trebuie să trăiască la fel de curat, precum oile sale. Tema este identică cu cea din balada românească. Gelozia animalelor, pretenția acestora ca ciobanii să se abțină de a întreține relații sexuale sunt motive prezente în cele mai vechi epopei, din al treilea mileniu î.Hr., spre exemplu, *Epopeea lui Gîlgameș* și basmele egiptene ale celor doi frați.

Legenda Împăratului Traian este un alt exemplu. Motivul acestei legende apare în scrieri și în arta medievală (covoare, picturi etc.). În legendele occidentale, împăratul apare cu o singură caracteristică – virtutea (spiritul dreptății). Folclorul românesc este singurul dintre cele neolatine în care Traian se manifestă ca un personaj complex, diferit de tradițiile scrise.

La finalul lecturării acestei cărți, se pot desprinde mai multe concluzii. 1. Ion Taloș găsește argumente în a-și susține teoria că în folclorul românesc există motive comune cu cele din literatura neolatină medievală și ritualuri din spațiul romanic. 2. Folclorul românesc este mai arhaic și „poate oferi chei interpretative

pentru a înțelege caracteristicile mai obscure întâlnite în literatura europeană medievală”. 3. Autorul sugerează că studiul comparativ al folclorului românesc cu cel francez, italian, spaniol, catalan și portughez este la fel de benefic precum a fost/este studiul limbii române pentru limbile neolatine. 4. Ion Taloș sugerează cercetătorilor români o altă direcție de urmat în studiile comparative ale culturii populare, spre alte zone culturale, nu balcanice, cum a fost până acum, ci romanice. Românii au fost priviți ca fiind *homo balcanicus* și mai puțin *homo latinus*. În România există un Institut de Studii Sud-Est Europene, dar nu și unul de studii romanice, ceea ce explică într-un fel lipsa cercetărilor în această direcție. 5. Cartea are capitole scrise în franceză (trei capitole), spaniolă (1 capitol), germană (2 capitole) și rezumatul în limba engleză. Cei care nu cunosc limba română pot folosi această cercetare pentru studii comparative culturale/lingvistice. 6. Un argument pentru susținerea continuării studiilor comparatiste în direcția propusă de Ion Taloș este contextul socio-politic al României, ca parte a Uniunii Europene, ce presupune și elemente culturale comune.

Amalia PAVELESCU*

Ion Taloș, *Folclor spaniol/sefard în România: file de istorie culturală*, Editura Hasefer, București, 2017, 340 p.

Ion Taloș, specialist în folclorul popoarelor de origine neolatină, a fost interesat de folclorul sefard începând din 1996, timp de aproximativ două decenii (cu întreruperi circumstanțiale). Cercetătorul a găsit informații bogate despre folclorul sefard din Maroc, Grecia, Turcia, Iugoslavia, dar nu și din țara noastră. Puțini cercetători au scris materiale referitoare la sefarzii din România. Studii interesante, mai ales legate de limba vorbită de aceștia, au fost scrise de Manuel Manrique de Lara, Evaristo Correa Calderón, Cynthia Crews și Marius Sala. Ion Taloș a pornit de la premisa că existența unei limbi presupune și prezența folclorului. Conform acestei ipoteze, sefarzii din România nu puteau fi lipsiți de folclor. Dorința

de a demonstra validitatea teoriei sale, ceea ce nu era ușor, l-a determinat pe autor să încerce să identifice folclorul și documentele scrise de o populație puțin numeroasă, căutând retrospectiv în sursele culese din România secolului al XX-lea. Cercetările comparative din cultura și istoria sefardă s-au dovedit a fi de mare ajutor în studiul întreprins, în care autorul s-a bazat mai ales pe surse bibliografice

* Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, România; e-mail: amalia.pavelescu@ulbsibiu.ro.